

Anna Kamińska

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Humanistyczny

REPUBLIKA MOŁDAWII A UNIA EUROPEJSKA

THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE EUROPEAN UNION

Streszczenie: Republika Mołdawii położona jest pomiędzy geopolitycznym Wschodem i Zachodem i wciąż poszukuje swojej tożsamości, wizji, modelu rozwoju i transformacji. Jest ona jednym z państw objętych programem Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i Partnerstwa Wschodniego. Mierząc się z licznymi problemami politycznymi i ekonomicznymi, dodatkowo stoi w obliczu spadku atrakcyjności Unii Europejskiej, której status na arenie międzynarodowej budzi kontrowersje. Stan ten świadczy o tym, że świat znajduje się w fazie głębokich przeobrażeń, a współczesny system stosunków międzynarodowych ulega burzliwej transformacji.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Republika Mołdawii, Partnerstwo Wschodnie, integracja

Summary: The Republic of Moldova is situated between the geopolitical east and west and it is still searching for its identity, vision and model of its development and transformation. It is one of the countries which have been involved in the European Neighbourhood Policy and the programme of the Eastern Partnership. Facing its numerous political and economic problems Moldova additionally has to cope with the fall of the attractiveness of the European Union whose status raises a lot of controversies on the international arena. This state indicates that the world is in the phase of deep transformations and the contemporary system of international relations undergoes a stormy transformation.

Key words: the European Union, the Republic of Moldova, the Eastern Partnership, integration

Wprowadzenie

Relacje międzyludzkie występujące w kręgu rodów, plemion i państw na pewnym etapie procesu rozwoju ekonomiczno-społecznego ludzkości przestały zaspokajać potrzeby ludzi i grup społecznych. Państwa, grupy narodowe, etniczne, zawodowe i jednostki ludzkie nie mogą pozostawać trwale w izolacji, chcąc żyć

twórczo i pragnąc zaspokajać swoje potrzeby, muszą nawiązywać i podtrzymywać relacje z innymi państwami, narodami, grupami społecznymi i jednostkami¹. Proces międzynarodowy, w którym państwa tworzą wspólne mechanizmy i instytucje wyznaczone do sprawowania zadań i funkcji zwykle będących w kompetencji państw, określany jest mianem integracji². Państwa, będąc najważniejszymi i najbardziej dynamicznymi i wpływowymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, składając się z terytorium, ludności i władzy, utrwalają lub podważają określony ład międzynarodowy³. Organizacje międzynarodowe należą, obok państw i narodów, do uczestników stosunków międzynarodowych, których celem jest zorganizowane i powtarzane działanie na rzecz maksymalizacji określonych potrzeb i interesów danej zbiorowości. Zaczęły powstawać po okresie chaosu wojen napoleońskich, by eliminować przeszkody w aktywności zewnętrznej państw, w komunikacji międzynarodowej i wymianie dóbr materialnych i duchowych⁴.

Mówiąc o integracji, należy rozpatrywać ją w kontekście instytucjonalizacji, będącej wspólną cechą wszystkich typów, rodzajów i form stosunków społecznych. Józef Kukułka przyjmuje, że instytucje są ustrukturalizowanymi formami organizacji społecznej, zależą od myślenia wartościującego teraźniejszość i rzutującego na przyszłość oraz są źródłem zmian i ewolucji danej zbiorowości. Procesy instytucjonalizacji, przejawiające się w relacjach bilateralnych i wielostronnych, regionalnych i globalnych, sojuszniczych i wspólnotowych, dokonują się w różnych dziedzinach i zakresach stosunków międzynarodowych wówczas, gdy zbiorowości państw aprobują dotychczasowe działania i wzajemne stosunki i uznają, że chcą dążyć do ich powtarzania, utrwalania poprzez formy normatywno-organizacyjne, które poddadzą zbiorowej kontroli⁵.

Integracja europejska

Integracja europejska, której idea zrodziła się po II wojnie światowej, początkowo była projektem politycznym realizowanym środkami ekonomicznymi.

¹ J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 15.

² E. Haliżak, *Integracja europejska*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2000, s. 447.

³ J. Kukułka, *Wstęp...*, op. cit., s. 104-105.

⁴ Ibidem, s. 110.

⁵ Ibidem, s. 133-135.

Jej rozwojowi sprzyjały trudne powojenne czasy, kiedy państwa pojedynczo nie były zdolne do odbudowania swoich potencjałów gospodarczych⁶. Punktem wyjścia procesu integracji europejskiej był przemysł stalowy i węglowy, następnie pociągnął za sobą handel i inwestycje, rolnictwo i transport, ochronę środowiska i politykę społeczną. Unia Europejska objęła swymi instrumentami problemy wymiaru sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, a także polityki zagranicznej i bezpieczeństwa⁷.

Integracja środowiska europejskiego zapoczątkowana została 18 kwietnia 1952 r. traktatem paryskim, który ustanowił Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, a podpisały go Francja, Republika Federalna Niemiec, Włochy, Belgia, Niderlandy i Luksemburg. Sześć lat później powstała Europejska Wspólnota Gospodarcza i Europejska Wspólnota Energii Atomowej. W 1973 r. do Wspólnot Europejskich przystąpiły Wielka Brytania, Irlandia i Dania, a w 1981 r. Grecja. Szwecja, Finlandia i Austria wstąpiły do Unii Europejskiej w 1995 r. W 2004 r. krajami należącymi do Unii Europejskiej stały się Polska, Węgry, Czechy, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Słowenia, Cypr i Malta, a trzy lata później organizacja ta poszerzyła się o Bułgarię i Rumunię. Chorwacja przystąpiła do struktur unijnych w 2013 r. W 2017 r. Wielka Brytania notyfikowała zamiar wystąpienia z Unii Europejskiej⁸.

Rozszerzeniu Unii Europejskiej towarzyszyło pogłębienie współpracy. Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej z 1958 r. towarzyszył podpisaniu porozumienia o zniesieniu ceł na produkty przemysłowe w handlu wewnętrznym i instytucjonalizacji współpracy w zakresie rozwoju energetyki jądrowej. Jednolity Akt Europejski z 1987 r. wprowadzał swobody przepływu osób, towarów i usług oraz regulował współpracę w zakresie polityki zagranicznej. Traktat o Unii Europejskiej podpisany w 1993 r. w Maastricht poza integracją w sferze gospodarczej i w kwestiach polityki zagranicznej obejmował problemy bezpieczeństwa, współpracę w sferze spraw wewnętrznych i dotyczył wymiaru sprawiedliwości. Ustanowienie wysokiego przedstawiciela Unii Europejskiej ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bez-

⁶ T.R. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, s. 57.

⁷ S. Parzymies, *Analiza krytyczna teorii integracji europejskiej [w:] Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2005, s. 376.

⁸ T.R. Aleksandrowicz, *Bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 59.

pieczeństwa wprowadził w 1999 r. traktat z Amsterdamu, który normował kwestie ochrony granic zewnętrznych, wizowych i azylowych oraz stworzył strefę Schengen. W 2003 r. podpisano traktat z Nicei, który regulował rozszerzenie Unii Europejskiej o kraje Europy Środkowo-Wschodniej⁹.

Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, które zostały podpisane w 2009 r. w Lizbonie, określiły wspieranie pokoju i dobrobytu państw członkowskich jako cel Unii Europejskiej. Ma ona zapewnić obywatelom państw stowarzyszonych przestrzeń wolności, sprawiedliwości i bezpieczeństwa, gwarantować swobodę przepływu osób, zapewniać właściwe środki do zwalczania i zapobiegania przestępczości, dążyć do trwałego rozwoju opartego na zrównoważonym wzroście gospodarczym, wspierać sprawiedliwość społeczną i przyczyniać się do przestrzegania prawa międzynarodowego¹⁰.

Wpływ środowiska zewnętrznego na funkcjonowanie instytucji międzynarodowych jest na tyle znaczący, że zmiany układu sił oraz stosunków między środowiskiem a zbiorowością popierającą daną instytucję wywołują zakłócenia w realizacji jej funkcji lub też zagrażają jej istnieniu. Z drugiej strony, im bardziej uniwersalny charakter ma instytucja międzynarodowa, tym silniej oddziałuje ona na powszechną świadomość, a jej afirmacja zmian w stosunkach międzynarodowych ma większy zasięg¹¹.

Polityka wschodnia Unii Europejskiej w latach 1989-1990 koncentrowała się na stosunkach z ZSRR i zapewnieniu stabilności w regionie, w którym atomowa potęga zaczęła ulegać erozji. Po ogłoszeniu niepodległości przez państwa wchodzące w skład ZSRR uwaga unijna skupiała się na Federacji Rosyjskiej i Ukrainie, która posiadała broń jądrową i środki do jej przenoszenia. Unia Europejska udzieliła wsparcia technicznego i finansowego państwom Europy Środkowo-Wschodniej, wspierając ich demokratyczne przemiany ustrojowe i budowę gospodarki rynkowej. Rozszerzenie Unii na wschód w 2004 r. uznano za sukces polityczny i ekonomiczny. Bezpośrednim sąsiadem Unii po jej rozszerzeniu stała się obok Rosji, Ukrainy i Białorusi także Mołdawia. Wyrazem chęci współpracy i zniesienia barier wobec państw byłego ZSRR była Europejska Polityka Sąsiedztwa. Po wojnie

⁹ Ibidem, s. 60.

¹⁰ Ibidem, s. 61.

¹¹ J. Kukulka, *Wstęp...*, op. cit., s. 141, 143.

rosyjsko-gruzińskiej w 2008 r. uznano za konieczne wydzielenie z niej odrębnego segmentu nazwanego Partnerstwem Wschodnim, do którego poza Mołdawią przyłączyły się Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja i Ukraina¹².

Środowisko bezpieczeństwa, w jakim funkcjonuje Unia Europejska, uległo ogromnej transformacji od czasu podpisania umowy stowarzyszeniowej z Republiką Mołdawii w czerwcu 2014 r. W ciągu ostatnich dziesięciu lat od powstania Partnerstwa Wschodniego w 2009 r. Europa, do której struktur aspirowało to poradzieckie państwo, stała się kontynentem, na którym piętno odcisnął kryzys bliskowschodni, pociągający za sobą problem migracyjny. Arabska wiosna i jej konsekwencje doprowadziły do wzrostu napięcia na arenie międzynarodowej. Fala imigrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki okazała się być dylematem nie tylko społecznym, ale również wywołała spory polityczne w poszczególnych państwach i w samej wspólnocie europejskiej. Dodatkowo strach przed zagrożeniami terrorystycznymi wzbudził wrogie nastroje. Kształt Unii Europejskiej zmienił się z uwagi na wstąpienie do niej Chorwacji i jednocześnie zadeklarowanie chęci jej opuszczenia przez Wielką Brytanię. Towarzyszyło temu przeświadczenie o potrzebie przeprowadzenia reformy struktur unijnych i określenia na nowo zasad ich funkcjonowania. Okres ten to również czas postępujących procesów globalizacyjnych, które szły w parze z powstaniem społeczeństwa informacyjnego¹³.

Tomasz Aleksandrowicz zauważa, że radykalne zmiany nie dotyczą tylko polityki międzynarodowej, ale również polityki poszczególnych państw unijnych. Trendy rozwojowe demokracji parlamentarnej i liberalnej gospodarki rynkowej, które były politycznym kamieniem węgielnym dzisiejszej Unii Europejskiej zastępowane są „procesem dyskontynuacji”. Rozdźwięk między oczekiwaniami społecznymi a rezultatami pracy rządów wzmacnia popularność ruchów populistycznych i niweluje potrzebę demokracji jako obowiązującego i niekwestionowanego wzorca rozwiązywania problemów¹⁴. W takiej sytuacji coraz trudniej jest wypracowywać wspólne stanowiska państw unijnych w palących i trudnych sprawach dotyczących współczesnych sporów i dylematów. Wewnątrzunijna solidarność kruszyła się w obliczu ekonomicznych trudności Grecji i napływu imigrantów do

¹² M. Grela, Z. Rapacki, *Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej*, Warszawa 2016, s. 5-7.

¹³ J. Kukułka, *Wstęp...*, op. cit., s. 7.

¹⁴ Ibidem, s. 38.

Europy. Wspólne interesy państw tworzących europejskie struktury organizacyjne, które je łączyły i spajały, nie są już możliwe do zidentyfikowania. Inna kultura pracy, zarządzania i różne doświadczenia nowych, kolejnych państw członkowskich stały się gruntem, na którym wyrosli eurosceptycy, świadomi tego, że mit unijnej jedności, solidarności i wspólnej europejskiej tożsamości drży w swych posadach¹⁵.

Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, zajęcie Krymu i złamanie zasady nienaruszalności granic również są ściśle związane z funkcjonowaniem Unii Europejskiej, gdyż wydarzenia na kijowskim Majdanie zapoczątkowane były w reakcji na decyzję prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza o odłożeniu podpisania przez Ukrainę umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie 2013 r. Zdaniem Ryszarda Zięby był to moment, gdy drogi Zachodu i Rosji ostatecznie rozeszły się w kwestiach bezpieczeństwa¹⁶.

Europa, jak zauważa Henry Kissinger, zmieniała swoją strukturę wewnętrzną w każdym stuleciu, na nowo kreując naturę porządku międzynarodowego. Mimo że Unia Europejska ogranicza suwerenność swoich państw członkowskich, to polityka europejska nadal jest prowadzona na poziomie narodowym. Z tego względu ona tworzy organizację będącą pomiędzy państwem a konfederacją, działającą poprzez spotkania ministrów i wspólną biurokrację. Dodatkowo, wśród państw członkowskich UE pojawiają się sprzeczne aspiracje i przeciwstawne tendencje, dlatego by znów stworzyć ład międzynarodowy, być może Unia Europejska będzie musiała zrezygnować z mechanizmów politycznych, za pomocą których kształtowała globalny porządek¹⁷.

Republika Mołdawii na ścieżce do integracji europejskiej

Republika Mołdawii jest państwem poszukującym swej tożsamości. Leży między geopolitycznym Wschodem i Zachodem i boryka się z wielorakimi problemami. Przecina ją niestabilny pas separatystycznego Naddniestrza. Przez ponad

¹⁵ Ibidem, s. 42.

¹⁶ R. Zięba, *Bezpieczeństwo europejskie w zmieniającym się ładzie międzynarodowym*, [w:] *Tendencje i procesy rozwojowe współczesnych stosunków międzynarodowych*, red. M.F. Gawrycki, E. Haliżak, R. Kuźniar,

G. Michałowska, D. Popławski, J. Zajączkowski, R. Zięba, Warszawa 2016, s. 685.

¹⁷ H. Kissinger, *Porządek światowy*, Wołowiec 2017, s. 91-92.

dwadzieścia pięć lat od zadeklarowania niepodległości Mołdawia poszukuje modelu, kierunku i wizji rozwoju i transformacji, a w porównaniu do innych europejskich narodów włożyła w to niebagatelny wysiłek¹⁸. Ogłoszenie przez Mołdawię niepodległości 27 sierpnia 1991 r. nie zakończyło zewnętrznej rywalizacji o ten biedny, niewielki kraj położony między Ukrainą a Rumunią, a rozpad bloku wschodniego nie wywołał odwrótu od określania swoich stref wpływów przez głównych światowych graczy.

O wpływy w Mołdawii zabiegają Unia Europejska i Federacja Rosyjska, co jest wynikiem kształtowania stref wpływów w tej części świata. Starania Moskwy o kontrolę nad Mołdawią stanowią przeciwwagę dla instrumentów unijnych, które tworzy powołane w 2009 r. Partnerstwo Wschodnie, określające wymiar wschodni polityki europejskiej w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, co pozwoliło utrwalić pozytywny wizerunek Mołdawii w państwach Unii Europejskiej. Jednakże Partnerstwo Wschodnie, które miało być wybiórczym programem modernizacji politycznej i gospodarczej wykorzystującym doświadczenia Unii Europejskiej, było błędnie postrzegane jako etap starań o akcesję struktur unijnych¹⁹.

Początkowo, po odzyskaniu niepodległości Mołdawia wierzyła w zjednoczenie z Rumunią i z tego względu elity polityczne nie angażowały się we współpracę międzynarodową, ale gdy prorumuński entuzjazm społeczeństwa Mołdawii zaczął gasnąć, konieczne było zredefiniowanie celów polityki zagranicznej. Partia komunistów, która doszła do władzy w 2001 r. dzięki prorosyjskiej retoryce, nie była chętna do pełnego zaangażowania się ani w stosunkach z Rosją, ani z Unią Europejską, z którą zbliżenie dawało nadzieję na poprawę warunków życia, zmniejszenie korupcji i całościową poprawę funkcjonowania państwa. W 2009 r. władzę objęła koalicja ugrupowań opowiadających się za integracją z UE. Ich liderzy podpisali deklarację o powołaniu koalicji „Sojusz na rzecz Integracji Europejskiej”. Priorytetem polityki zagranicznej nowych władz miało być podpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE. Wybór ten zapewniał poparcie proeuropejskiego elektoratu i pozwalał ograniczyć wpływy polityczne, kulturowe i gospodarcze Federacji Rosyjskiej. Była to też w opinii rządzących droga do wyjścia ze stagnacji

¹⁸ J. Solak, *Mołdawia. Republika na trzy pęknięcia. Historyczno-społeczny, militarny i geopolityczny wymiar zamrożonego konfliktu o Naddniestrze*, Toruń 2009, s. 26.

¹⁹ M. Grela, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej: stara nazwa – nowe parametry?*, [w:] *Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej*, red. M. Grela, Z. Rapacki, Warszawa 2016, s. 53.

gospodarczej Mołdawii, a ponadto kurs proeuropejski niósł nadzieję na rozwiązanie problemu naddniestrzańskiego separatyzmu. Liczono, że modernizująca i bogacąca się Mołdawia spowoduje zacieśnienie się więzów politycznych i gospodarczych, co doprowadzi do ostatecznego zjednoczenia Naddniestrza z Mołdawią. Wkrótce okazało się, że Mołdawia nie może stanowić atrakcyjnego wzorca rozwoju dla wspieranego gospodarczo przez Rosję Naddniestrza. Idea europejska z każdym rokiem traciła swych zwolenników, a przyczyn tego trendu można upatrywać w kompromitacji i skorumpowaniu elit politycznych deklarujących wolę zbliżenia do struktur europejskich, a także utworzenia innego projektu integracyjnego, którym była Unia Celna i Eurazjatycka Unia Gospodarcza²⁰.

Jednym z najważniejszych kroków ku integracji było podpisanie w czerwcu 2014 r. umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, której część stanowi porozumienie o pogłębionej i rozszerzonej strefie wolnego handlu DFCTA. W czasie procesu ratyfikacji tej umowy dyplomacja rosyjska straszyła świat powtórką z Krymu i zapowiadała przeprowadzenie referendum w sprawie włączenia Naddniestrza do Rosji²¹.

Umowa stowarzyszeniowa nakreśliła program reform w wielu obszarach. Oprócz integrowania Mołdawii z rynkiem unijnym dzięki zniesieniu ceł i barier handlowych, umowa ta akcentuje idee takie jak intensyfikacja dialogu politycznego i demokracji, wsparcie politycznej, ekonomicznej i instytucjonalnej stabilności Republiki Mołdawii w wymiarze regionalnym i międzynarodowym, zapewnienie bezpieczeństwa granic, wspieranie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, poszanowanie przepisów prawa i przestrzeganie praw człowieka. Dokument zawiera decyzje o współdziałaniu w zakresie zarządzania kryzysowego, zapobiegania konfliktom, jak również dotyczy problemów proliferacji broni masowego rażenia, kontroli eksportu broni konwencjonalnej oraz międzynarodowej współpracy w walce z terroryzmem i jego finansowaniem.

Umowa stowarzyszeniowa obejmuje ponadto problemy związane z migracją, ochroną danych osobowych, zapobieganiem zorganizowanej przestępczości i korupcji. Przedstawia również decyzje odnoszące się do reformy administracji

²⁰ K. Całus, *Państwo niedokończone. 25 lat Mołdawskiej niepodległości*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, s. 68-71.

²¹ M. Kaszuba, *W uścisku Moskwy. Obszar poradziecki*, Warszawa 2017, s. 81.

publicznej, polityki społecznej i zapewnienia równych szans, zarządzania finansami publicznymi, ordynacji podatkowej i usług finansowych. Warta uwagi jest również normalizacja polityki rozwoju przedsiębiorczości oraz wydobywania i handlu surowcami naturalnymi. Dokument porusza kwestie promowania rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich oraz wylicza środki do wspierania rybołówstwa i gospodarki morskiej. Dotyka też zagadnień związanych z ochroną środowiska, transportem i bezpieczeństwem energetycznym i wyraża zaniepokojenie zmianami klimatycznymi, a także omawia problemy bezpieczeństwa informacyjnego i zagadnienia rozwoju turystyki. Odnosi się do tematyki ochrony zdrowia, roli edukacji, sportu, rozwoju technologicznego i współpracy w obszarze badań naukowych. Współpraca Unii Europejskiej i Mołdawii, zgodnie z umową, dotyczyć ma ochrony dóbr kultury i wsparcia środków masowego przekazu, jak też tworzenia podstaw do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Umowa stowarzyszeniowa obejmuje ponadto obszerną część obejmującą politykę celną i współpracę handlową²².

Po upadku Związku Radzieckiego Mołdawia stanęła przed wyborem modelu rozwoju cywilizacyjnego, a próba znalezienia swojego miejsca na arenie międzynarodowej wydawała się nieodzowna. Zadanie to było tym bardziej trudne, że Mołdawia leży na przecinających się liniach świata cywilizacji słowiańskiej, łacińskiej i islamskiej. Rozpad ZSRR był dla Mołdawii niepowtarzalną szansą budowy niepodległego państwa. Literatura dotycząca Republiki Mołdawii wskazuje na dychotomiczność jej postrzegania. Z jednej strony znajdujemy zdania o imponującej drodze, jaką przeszła Republika Mołdawii od chwili ogłoszenia niepodległości²³, a z drugiej strony wyrażane są opinie, że jest to państwo, które nie wykorzystało swej szansy po upadku ZSRR²⁴.

W listopadzie 2017 r. w Brukseli odbył się szczyt Partnerstwa Wschodniego. Unia Europejska zwróciła uwagę na niewystarczające postępy w reformach Mołdawii i przypomniała o konieczności wypełniania zobowiązań przyjętych w ra-

²² Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską i Republiką Mołdawii, [\(http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(01)) (11.08.2017).

²³ Vide: P. Świeżak, *Mołdawia w europejskiej polityce bezpieczeństwa. Kontekst regionalny*, [w:] *Mołdawia i Unia Europejska - od współpracy do integracji*, red. B. Piskorska, M. Kosienkowski, Lublin 2014; M. Grela, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej: stara nazwa – nowe parametry?*, [w:] *Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej*, red. M. Grela, Z. Rapacki, Warszawa 2016, s. 53.

²⁴ J. Solak, *Mołdawia...*, op. cit., s. 9.

mach umów stowarzyszeniowych. Jednocześnie stwierdzono, że państwa partnerskie życzyłyby sobie określenia perspektywy członkostwa w UE. Podczas spotkania ustalono, że Partnerstwo Wschodnie nadal będzie koncentrować się na priorytetach uzgodnionych podczas szczytu w Rydze w 2015 r. – dobre rządzenie, gospodarka, rozwój sieci połączeń, społeczeństwo obywatelskie. Przypuszczalnie brak politycznej wizji dalszego rozwoju Partnerstwa Wschodniego spowoduje, że przekształci się ono w biurokratyczny projekt unijny z niewielkim potencjałem oddziaływania na państwa trzecie²⁵.

Obecny rząd Mołdawii deklaruje pełne zaangażowanie w Partnerstwo Wschodnie, choć stoją za tym głównie pobudki finansowe i wizerunkowe, i traktuje tę proeuropejską inicjatywę jako instrument walki z prorosyjskim otoczeniem prezydenta Igora Dodona, selektywnie traktując reformy, by nie naruszyć uprzywilejowanej pozycji elit polityczno-biznesowych środowiska przychylnego rządowi Pawła Filipa²⁶. Prezydent Dodon jest zwolennikiem zacieśniania więzi z Moskwą i już podczas swojej kampanii wyborczej zapowiadał zerwanie umowy stowarzyszeniowej z UE i wstąpienie do azjatyckiej Unii Ekonomicznej, w skład której wchodzi Rosja, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan i Armenia²⁷.

Ocena skutków prób budowania relacji między Unią Europejską a Mołdawią musi być postrzegana przez pryzmat narastającej świadomości w UE o tym, że Europejska Polityka Sąsiedztwa i Partnerstwo Wschodnie nie spełniły pokładanych w nich nadziei, ponieważ mimo że oferta dla poszczególnych państw była zróżnicowana, dla jednych była ona zbyt wymagająca, a dla innych za mało ambitna²⁸. Ważne jest również to, że idea Partnerstwa Wschodniego narodziła się w okresie pogarszania się relacji Federacji Rosyjskiej z Zachodem, ale przed rokiem 2008 nikt nie miał wątpliwości, że Partnerstwo Wschodnie powinno być odręb-

²⁵Komentarz PISM: Piąty szczyt Partnerstwa Wschodniego, <http://www.pism.pl/publikacje/komentarz/nr-73-2017> (23.06.2017).

²⁶ K. Kłyński, T. Iwański, K. Całus, *Ukraina, Mołdawia i Białoruś wobec Partnerstwa Wschodniego*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2017-11-22/ukraina-moldawia-i-bialorus-wobec-partnerstwa-wschodniego> (30.11.2017).

²⁷ Prezydent Mołdawii zapowiedział możliwe zerwanie umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, <https://www.wprost.pl/swiat/10039110/Kraj-zerwie-umowe-stowarzyszeniowa-z-Unia-Europejska-Wazniejsze-strategiczne-partnerstwo-z-Rosja.html> (23.06.2018).

²⁸ J. Truszczyński, *Partnerstwo Wschodnie – geneza i wstępny bilans*, [w:] *Partnerstwo wschodnie Unii Europejskiej*, red. M. Grela, Z. Rapacki, Warszawa 2016, s. 23.

nym komponentem unijnej polityki zewnętrznej, a państwa poradzieckie oczekiwały od Unii Europejskiej inspiracji i otwarcia, gdyż ówczesna Rosja nie była dla nich wzorcem i oparciem w zmieniającym się świecie. Dopiero z perspektywy czasów obecnych należy uznać za błąd sugestie, że bez Unii państwa te znalazłyby się na marginesie Europy i byłyby skazane na Rosję. Mylnie zakładano, że Partnerstwo Wschodnie miało być programem przygotowania do wstąpienia do Unii Europejskiej, a dodatkowo wydaje się, że nie uwzględniono czynnika geopolitycznego, przyjmując jako pewnik otwartość Rosji i nie wzięto pod uwagę choćby jej interesów handlowych²⁹. Kolejny aspekt, jaki należy uwzględnić, oceniając możliwości wypełnienia założeń Partnerstwa Wschodniego, to czas jego inauguracji, który zbiegł się z momentem kryzysu w strefie euro i recesji gospodarczej. Obecnie dodatkowym obciążeniem UE są nowe problemy, które mają również wymiar finansowy, ponieważ istnieje potrzeba zwiększania nakładów na walkę z terroryzmem, obronność i wreszcie trzeba się mierzyć z konsekwencjami napływu fali uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki. Z pewnością kluczem do realizacji polityki wschodniej Partnerstwa Wschodniego będzie spójne postępowanie Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej³⁰.

Upływający czas pozwolił również na wysunięcie spostrzeżenia, że koncepcja Partnerstwa Wschodniego przeceniła korzyści płynące z liberalizacji handlu dla modernizacji gospodarczej państw byłego ZSRR. Zmiany instytucjonalne i prawne sprzyjające umocnieniu gospodarki rynkowej, przestrzeganiu prawa i stabilności dla prowadzenia gospodarki rynkowej powinny być priorytetem. Afery korupcyjne i defraudacja pieniędzy publicznych ujawniona w 2015 r. są niechlubnym potwierdzeniem tej tezy.

Dokonując próby oceny Partnerstwa Wschodniego i całej Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, można spotkać się z opinią, że skończyły się one niepowodzeniem i wymagają całkowitej rewizji, a uwarunkowane jest to również zagrożeniami bezpieczeństwa Unii Europejskiej wywołanymi przez konflikt na Ukrainie, napięciem w stosunkach z Rosją, wielką falą uchodźców napływających do Europy, wojną fundamentalistów islamskich ISIS w Syrii i w Iraku i krwawymi atakami

²⁹ M. Grela, *Polityka wschodnia...*, op. cit., s. 51-52.

³⁰ Ibidem, s. 54.

terroru w Europie Zachodniej³¹. Jednakże wspomniane niepowodzenie nie może być jedynie przypisane niedoskonałościom idei Partnerstwa Wschodniego. Nie można pominąć tendencji państw w nim zrzeszonych do utraty zainteresowania demokratyzacją i marginalizowania realizacji projektu w ich polityce zagranicznej.

Problemy społeczno-gospodarcze i wyzwania polityczne państw Unii Europejskiej i Partnerstwa Wschodniego są również wynikiem bariery tworzonej przez nierozwiązane kwestie etniczne i polityczne, do których zaliczają się konflikty regionalne i problemy migracyjne, co w przypadku Mołdawii dotyczy Nadniedźstryża i Gagauzji, które hamują mołdawskie plany integracji europejskiej³².

Zakończenie

Mołdawia jest państwem poszukującym swej tożsamości, mimo że do tej pory uznawana była za jednego z faworytów w staraniach o integrację z Unią Europejską dzięki przeprowadzonym zmianom w ustawodawstwie i polityce gospodarczej. W tej chwili jest państwem dotkniętym licznymi kryzysami politycznymi, konfliktami wewnętrznymi i nierozstrzygniętym statusem quasi-państwa – Nadniedźstryża. Świadomość tego stanu może pozwolić na opisanie znaczenia poszczególnych czynników wpływających na proces bezpieczeństwa tego wschodnioeuropejskiego państwa. Republika Mołdawii stara się redefiniować swoją rolę i miejsce w ewoluującym systemie międzynarodowym i dokonując świadomych wyborów, formułować trwałe zasady działania i postępowania. Pozostaje jednak pytanie o to, do jakiej Europy dziś dążyłaby Republika Mołdawii, gdyby na nowo miała podejmować decyzję o chęci i woli integracji europejskiej, i czy w czasach, gdy wyobraźnią Europejczyków włada paraliżująca niepewność, może być ona nadal celem aspiracji i dążeń? Unia Europejska z jednej strony wydaje się być ogarnięta paraliżującym strachem przed dezintegracją, a z drugiej strony jest zintegrowana przez współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa w obliczu rosnących zagrożeń terrorystycznych³³. Kissinger przypomina, że europejska historia wskazuje, że zjednoczenia nie da się osiągnąć jedynie poprzez środki administracyjne, a do tej pory

³¹ Ibidem, s. 65-67.

³² J. Olędzka, *Partnerstwo Wschodnie wobec wyzwań etnopolitycznych*, [w:] *Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej*, red. M. Grela, Z. Rapacki, Warszawa 2016, s. 93-95.

³³ I. Krastew, *Co po Europie?*, Warszawa 2018, s. 8.

do procesu integracji podchodzono głównie jak do administracyjnego problemu zwiększania skuteczności instytucji europejskich i usprawniania ich mechanizmów. Znamienna jest też jego opinia, że Europa jest zawieszona pomiędzy przeszłością, którą stara się przezwyciężyć, a przyszłością, której jeszcze nie zdefiniowała³⁴. Wybór kierunku rozwoju współpracy międzynarodowej Republiki Mołdawii jest w świetle powyższego tym bardziej trudny. Jak zaznaczył Stanisław Bieleń, narody Wschodu Europy próbują przezwycięzać wielorakie kompleksy i uprzedzenia związane z własną identyfikacją, a będąc dumne z odzyskanej suwerenności, szukają nowej tożsamości poprzez uznanie w oczach świata zachodniego³⁵.

Bibliografia

Opracowania zwarte

Aleksandrowicz T.R., *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2018.

Bieleń S., *Czas próby w stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2017.

Całus K., *Państwo niedokończone. 25 lat mołdawskiej niepodległości*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016.

Gawrycki M.F., Haliżak E., Kuźniar R., Michałowska G., Popławski D., Zajączkowski J., Zięba R., *Tendencje i procesy rozwojowe współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.

Grela M., Rapacki Z., *Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej*, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Warszawa 2016.

Haliżak E., Kuźniar R., *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.

Kaszuba M., *W uścisku Moskwy. Obszar poradziecki*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2017.

Kissinger H., *Porządek światowy*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017.

Krastew I., *Co po Europie?*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2018.

Kukułka J., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003.

³⁴ H. Kissinger, *Porządek...*, op. cit., s. 94.

³⁵ S. Bieleń, *Czas próby w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2017, s. 179.

Kuźniar R., *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.

Piskorska B., Kosienkowski M., *Mołdawia i Unia Europejska. Od współpracy do integracji*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.

Solak J., *Mołdawia. Republika na trzy pęknięcia. Historyczno-społeczny, militarny i geopolityczny wymiar zamrożonego konfliktu o Naddniestrze*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.

Strony internetowe

Kłyśiński K., Iwański T., Całus K., *Ukraina, Mołdawia i Białoruś wobec Partnerstwa Wschodniego*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2017-11-22/ukraina-moldawia-i-bialorus-wobec-partnerstwa-wschodniego>.

Komentarz PISM: Piąty szczyt Partnerstwa Wschodniego, <http://www.pism.pl/publikacje/komentarz/nr-73-2017>.

Prezydent Mołdawii zapowiedział możliwe zerwanie umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, <https://www.wprost.pl/swiat/10039110/Kraj-zerwie-umowe-stowarzyszeniowa-z-Unia-Europejska-Wazniejsze-strategiczne-partnerstwo-z-Rosja.html>.

Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską i Republiką Mołdawii, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(01)).